

*Стандарттаудың
ғылыми-техникалық
принциптері*

Ашықтылық принципі

- стандартты жасауға кез келген қызығушы шаруашылық субъектісінің қатыса алуымен сипатталынады. Стандарттар авторлық құжаттар емес, сондықтан кез келген субъектіге қолжетімді болуы қажет.

ЕРІКТІЛІК

- **Стандарттарды ерікті түрде қолдану және олардың біркелкі қолданылуына жағдай жасау.** Ұлттық стандарттар еліне және өнімді шығаратын жеріне, өмірлік циклінің процестеріне, көрсетілетін қызметтерге, келісім ерекшеліктеріне және тұлғаларға (дайындаушы, орындаушы, тапсырыс беруші) қарамастан бәрі бірдей ерікті түрде қолданылады.

- **Ұлттық стандарттарды жасағанда халықаралық стандарттарды негіз ретінде қолдану.** Егер климаттық және географикалық немесе отандық өнім өндірудің техникалық (технологиялық) ерекшеліктеріне байланысты оны қамтамасыз ету мүмкін болмаса, бұл принциптің орындалмауы мүмкін.

Кедергі жасауға тыйым салу

- Өндірілетін өнімге және оның айналасына стандарттау мақсатын орындауға сәйкес ең төменгі деңгейден асып, кедергі болатын талаптарға тыйым салыну керек. Стандарттар сауда да техникалық кедергі болмауы керек. Оларды жасау кезінде халықаралық ұйымдардың халықаралық стандарттарын, ережелерін және басқа мемлекеттердің ұлттық стандарттарын есепке алу қажет. Олар халықаралық, өңірлік және ұлттық стандарттармен үйлестірілуі тиіс.

КЕЛІСІМДІЛІК

- **Әр жақтың мүддесін теңестіру:** барлық қызығушы тараптардың өнімнің, үрдістің және қызметтің қауіпсіздігі мен сапасын қамтамыз ету бойынша келісімге келуімен сипатталады. Стандарттау жұмыстарына қатысушылардың, бір жағынан өнімді дайындаушылардың мүмкіндігі мен екінші жағынан тұтынушылардың талаптары арасында (пәтуа) консенсус болуы керек.

Жүйелілік принципі

- Техникалық прогресс және өнім сапасын жақсарту, өнім шығару процесін, оның ішінде стандарттауды жүйелі түрде жүргізуді талап етеді. Стандарттау өндірістің бүкіл кезеңдегін және шикізаттарды, материалдарды іріктеп жинақталған бұйымдар мен дайын өнімдерді қамтуы керек. Сонымен қатар, стандарттау барлық өнім түрлеріне өзара үйлестірілген талаптар қойып отыруы керек.

Динамикалық принципі

- Тиімділік деңгейін көтеру үшін стандарттау объектісіне қойылатын талаптарды ғылыми-техникалық прогресс талаптарына сәйкестендіру мақсатында ұдайы қайтадан қарастырып отыру қажет. Жаңадан жасалатын стандарт моральдық тозуға аз ұшырау үшін міндетті түрде дамуды озу принципі сақталуы тиіс. Бұл принцип халықаралық және өңірлік стандарттарды қарау арқылы стандартқа болашақ талаптарын енгізуді қамтамасыз етеді.

Стандарттаудың тиімділігі

- .Стандарттар тағайындайтын көрсеткіштер, нормалар, сипаттамалар және талаптар ғылымның, техниканың және өндірістің дүниежүзілік деңгейлеріне сәйкестендірілуі керек. Олар стандарттау объектісінің даму тенденциясын да ескеруі қажет. Тағайындалған көрсеткіштер өнімнің жаңа (жоғары) сапа көрсеткіштерінің тек қана тиімділігін емес, оларды жасауға, материалдарға, пайдалану жұмыстарына жұмсалатын шығындарын ескеріп экономикалық оңтайды болулары керек, яғни ең жоғары деңгейдегі экономикалық тиімділік шығын деңгейі ең төмен жағдайда алынуға тиіс.

- Стандарттарды жасаудың мақсаттылығы оның әлеуметтік, экономикалық және техникалық аспектілерде қажеттілігін талдау жолымен анықталынады. Тікелей экономикалық тиімділікті ресурстарды төмендетуге және сенімді көтеруге әкелетін стандарттар береді. Ал қоршаған ортаны қорғау және адам өмірі мен денсаулығын қамтамасыз етуге бағытталған стандарттар әлеуметтік тиімділікті береді.

Үйлестіру принципі

- Бұл принцип үйлестірілген стандарттарды әзірлеуді және олардың техникалық регламенттерге қайшы келмеуін көздейді. Бір объектіге еліміздегі мекемелер қабылдаған құжаттар мен үйлестіруге халықаралық (өңірлік) мекемелермен қабылданған құжаттар мен үйлестірілсе халықаралық саудадағы кедергілер жойылады.

Стандарттаудың негізгі жағдайларын тұжырымды келтіру

-
- Стандарттарда келтірілген нормаларды әр түрлі мәнде түсінуге жол берілмеуі керек.

Жинақтылық және оңтайлы шектеу принципі

- Стандарттарды жасау кезінде қарастырылып отырған объектіге әсер ететін барлық басты элементтерді ескеру қажет. Жұмыс көлемін азайту мақсатында объектіге әсер деңгейі төмен элементтер ескерілмейді. Стандарттау кезінде сипаттамалар жүйелері және көптеген өзара байланыстағы материалды және материалды емес элементтер қарастырылады. Сапалы өнім алу үшін қажетті жағдайды туғызу және өндіріс тиімділігін арттыру мақсатында оның барлық өмірлік циклін қамтитын ұтымды стандарттар жүйесі керек.

Талаптарды тексерудің әділеттілігі

- Стандарттарда объектінің негізгі қасиеттеріне тағайындалатын талаптар, солардың ішінде адам өмірі мен денсаулығын, мүліктердің, қоршаған ортаның қауіпсіздігін, бірлестікті және өзара алмасуды қамтамасыз ететін талаптар әділ тексерілетін болуы керек. Өнімдерге қойылатын талаптарды әділ тексеру техникалық өлшеу құралдарының (приборлар, химиялық сынау тәсілдері) көмегімен, ал қызмет көрсету әлеуметтік және сараптамалық әдістермен жүргізіледі.

Стандартқа қойылатын маңызды талап

- – ол сертификаттау мақсаттарына жарамдылығы. Аталған талаптарға мәтін бойынша нақты көрсетілген міндетті талаптарға және оларды объективті тексеру әдістеріне ие стандарттар жауап береді.

Стандарттау функциялары

Реттеу функциясы

- – объектілердің (өнімнің атауы, құжаттар және т.б.) жөнсіз көп болуының алдын алу. Бұл функция өнімдердің, үрдістердің және қызметтердің заңдардың талаптарына және қоршаған ортаның талаптарына сай келуін реттейді.

Қорғау (әлеуметтік) функциясы

- Өнімді шығарушылардың, тұтынушылардың және мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету, адамзатты, табиғатты, техногенді апаттардан қорғауға жұмылдыру.
- (тұтынушыларды, дайындаушыларды және мемлекетті қауіпсіз өніммен, үрдіспен және қызметтен қамтамасыз етеді)

Ресурстарды үнемдеу функциясы

- материалдардың, энергетикалық, еңбек және табиғи ресурстардың шекті болуы себепті нормативтік құжаттарда ресурстарды үнемді пайдалануды қарастыру қажет.

Байланыстылық функциясы

- ақпараттың (компьютерлік, спутниктік ж. б.) жүйелерін және хабарды тарату каналдарын пайдалана отырып адамдардың өзара пікірлесуін және әрекеттестігін қамтамасыз ету. Бұл функция саудадағы кедергілерді жою және ғылыми-техникалық, экономикалық байланыстарды нығайту үшін қажет

Цивилизациялық (қоғамдық даму) функциясы

- адам өміріне қатысты көрсеткіштерді, өнім мен қызмет көрсеткіштерді, өнім мен қызмет сапаларын белгілеу негізінде жақсарту.
- Мысалы, адам өмірін ұзарту: мемлекеттік стандарттардың тамақ өнімдерінде, ауыз суға, темекінің құрамында болатын зиянды заттардың мөлшеріне қоятын талаптарының қатаңдығы
- Бұл мағынада стандарттар еліміздің қоғамдық даму деңгейін, яғни өркениет (цивилизация) деңгейін көрсетеді

Ақпараттық функция

- Стандарттау өндірісті, ғылымды, техникалық және де басқа салаларды нормативтік құжаттармен, эталондармен, үлгілермен, бағалы техникалық және басқару ақпараттарының сақтаушысы болып табылатын өнім эталондарымен, өнім каталогтарымен қамтамасыз етеді

Құқықтық функциясы

- стандарттау объектілеріне қойылатын талаптарды міндетті стандарттар (немесе басқа нормативтік құжаттар) түрінде заңдастыру және құжаттарға құқықтық күш беру нәтижесі оларды жаппай қолданудан байқалады. Нормативтік құжаттардың міндетті талаптарын орындау экономикалық әкімшілік және құқықтық міндеттеу шараларын (санкцияларын) қолдану арқылы жүзеге асырылады